

NAJZNAČAJNIJE VREDNOTE PREVENTIVNOG SUSTAVA

JEAN MARIE PETITCLERC

Le Valdocco
102 rue Henri Barbusse
95100 Argenteuil, Francuska

Primljeno:
7. 1. 2009.

Izlaganje na
znanstvenom skupu

UDK
371.4 Bosco, G.

Sažetak

Devetnaesto stoljeće u kojemu je živio veliki odgajatelj Ivan Bosco i vrijeme u kojemu mi živimo razdoblja su krize. Ta kriza posebno djeluje na mlade, pri čemu je osobito problematično prenošenje uporišnih točaka. Don Bosco je uočio kako je nasilje koje su iskazivali mladi njegovoga vremena na periferiji Torina znak pomanjkanja odgoja. Bio je uvjeren kako su upravo u vrijeme krize, nesigurnosti i gubitka povjerenja u tradicionalne institucije odgajatelji pozvani svoj autoritet među mladima potvrđivati poglavito svojom vjerodostojnošću. Don Boscov odgojni sustav stoga i danas posebno naglašava važnost kakvoće odnosa između odgajatelja i odgajanika. U vrijeme krize mladi gube povjerenje u odrasle, tjeskobno gledaju na budućnost i otežano se uključuju u proces socijalizacije. Odgajatelj koji odgaja u duhu don Boscova preventivnog sustava stoga će promicati pedagogiju povjerenja, a ona uključuje poštivanje ljudskih prava djeteta i mladih. Takav odgajatelj i dalje vjeruje u mladog čovjeka, a uvjeren je kako svaki mladi čovjek, ulazeći u skupinu, može toj skupini pomoći da raste. Stoga će u svom odgojnom nastojanju aktivno primjenjivati pedagogiju nade, ozračje mira i radosne smirenosti. Time ujedno želi pomoći mladom čovjeku da raste i dozrijeva te postane sigurna i odgovorna odrasla osoba. Poput don Bosca, riječima i djelima govori mladom čovjeku: »Trebam te!« Napokon, takav će odgajatelj promicati pedagogiju saveza, tj. uravnoteženu udaljenost i uravnoteženu blizinu.

Ključne riječi: uporišne točke, nasilje i odgoj, odgajateljeva vjerodostojnost, pedagogija povjerenja, pedagogija nade, pedagogija saveza

UVOD

Je li don Boscov preventivni sustav još aktualan za mlade s poteškoćama u našem današnjem društvu?

Neki naši suvremenici uvelike sumnjaju da bi odgajatelj iz 19. st., k tome još i svećenik, mogao dati odgovor s pedagoškog gledišta primjeren današnjem trenutku.

Društveno-ekonomska situacija zemalja u kojima živimo na početku 21. st. uvelike je različita od one u Torinu u 19. st. Pa ipak, oba su razdoblja obilježena jednim zajedničkim elementom: riječ je o društvima u krizi. U don Boscovo vrijeme događao se prijelaz iz seoskog u industrijsko društvo, iz seoskog u gradsko društvo, iz

monarhijskog u republikansko društvo. Danas jednako tako živimo u razdoblju krize, koje je obilježeno važnim promjenama na ekonomskom, tehnološkom i kulturnom planu. Ulazimo u društvo koje ekonomisti i sociolozi nazivaju postindustrijskim ili postmodernim. Kao u svako vrijeme društvene krize, glavni je problem prenošenje uporišnih točaka: uvijek su najočitiiji problemi mladih, posebice oni koji su vezani uz selilaštvo.

Sva ta razdoblja dubokih promjena obilježena su snažnim tjeskobama mladih koji se pitaju o svojoj budućnosti, posebice onih koji su psihološki nestabilniji i onih koji su na neki način isključeni iz društva.

Don Boscova veličanstvena spoznaja, koja je vrlo aktualna i u današnjem društvu, sastojala se u tome što je pojave nasilja koje je zamjećivao u predgrađima Torina znao protumačiti kao očite znakove pomanjkanja odgoja.

Nemojmo zaboraviti da nasilje vrlo često zapravo predstavlja najnaravniji način rješavanja sukoba i izricanja srdžbe. Ono što međutim nije naravno nego je plod odgoja, jest suživot, mir, uspostavljanje odnosa punih poštovanja prema onomu tko je od nas različit.

Prvenstveni problem s kojim se naše moderno društvo mora suočiti jest odgoj. To je bila don Boscova spoznaja u 19. st. Prisjetimo se riječi koje je izgovorio u Parizu, za vrijeme svoga trijumfalnog puta 1883. god: *»Ne oklijevajte se pobrinuti za mlade danas, jer će vas oni inače ubrzo natjerati da se njima uvelike bavite!«*

U razdobljima obilježenima nesigurnošću i gubitkom povjerenja u tradicionalne institucije, autoritet odgajatelja ne temelji se toliko na poslanju koliko na njegovoj vjerodostojnosti među mladima. U to je bio uvjeren Ivan Bosco, koji sav svoj preventivni sustav temelji na kakvoći od-

nosa između odrasle osobe i mladog čovjeka. To je os nositeljica pedagoškog projekta »Valdocco« u Francuskoj, koji ostvaruje preventivni postupak među mladima u nevoljama u predgrađima Pariza i Liona.

Ne zaboravimo da danas, kao i u don Boscovo vrijeme, tri elementa obilježavaju mladež. To su:

- gubitak povjerenja u odrasle
- tjeskobno gledanje na budućnost
- poteškoće na koje se nailazi u procesu socijalizacije.

Ponovno uspostaviti ulogu autoriteta pomoću uspostavljanja odgojnog odnosa utemeljenog na povjerenju, biti svjedoci nade kako bi se mladom čovjeku pomoglo da se usmjeri prema budućnosti, pomoći mu da doživi odgojna iskustva suživota između mladih i odraslih prakticirajući taj savez, to su tri temeljna elementa preventivnog sustava koji je i dalje vrlo značajan u današnje krizno vrijeme.

Zadržimo se sada na tri vrednote salezijske pedagogije: povjerenje, nada, savez.

1. PEDAGOGIJA POVJERENJA

Bez povjerenja nema odgoja. To je načelo u temelju don Boscova odgojnog sustava. Autoritet odgajatelja može se temeljiti jedino na tom odnosu povjerenja između odgajatelja i mladog čovjeka.

Sve današnje studije, usredotočene na temu sposobnosti sučeljavanja s poteškoćama, potvrđuju da je sposobnost za promjene mladog čovjeka koji je zapao u iskvareno ponašanje iz kojeg još ima povratka vezana uz susret s odraslom osobom koja je znala imati povjerenja u njega i osloboditi ga njegove prošlosti.

Kako uspostaviti takvo povjerenje? Don Bosco, umjesto da preporuča neke odgojne tehnike, odgovara samo: »ljubaznošću«. On je odgajatelj u 19. st. koji je, nakon svih

hiperracionalističkih pedagoških struja prosvjetiteljskoga stoljeća, ponovno uspostavio izgublenu ljubaznost u odgojnom odnosu. Iskustvo nas uči da je osjećajno ozračje bitan dio svakog ljudskog odnosa. Tako, umjesto da ga isključi iz odgojnog odnosa, on savjetuje odgajatelju da nauči njime upravljati kako bi uspostavio ozračje povjerenja. »Bez ljubaznosti nema povjerenja. Bez povjerenja nema odgoja.« To je danas, kao što je to bila i jučer, najbolja sinteza don Boscove odgojne misli.

Odgoj koji se temelji na povjerenju je odgoj koji se temelji na razumu. Odgajatelj djeluje na razuman način, uvijek uvjeren da je mladi čovjek obdaren razumom te da je u stanju shvatiti gdje se nalaze njegovi interesi. Na tom uvjerenju temelji se preventivni sustav.

Kakvo god bilo ponašanje nekog mladog čovjeka, koliko god se na prvi pogled činilo neprikladno i pogrešno, bilo da je riječ o mladom počinitelju krivičnog djela, ovisniku o drogi ili o drugim rizičnim ponašanjima, mlada osoba uvijek ima neki razlog zašto to čini. Ne kažem, naravno, da ima pravo, jer može učiniti zlo samomu sebi i drugima, nego da ima *svoje* razloge. Sve dok odgajatelj ne odgonetne te razloge, postoji opasnost da uzvratno djelovanje odgajatelja bude pogrešno, neprilagođeno ili zastranjujući.

Postoje, kao što nam kaže don Bosco, dva načina odgajanja djeteta:

- razuvjeravanje: to je represivna metoda koja se temelji na strahu od kažnjavanja,
- uvjeravanje: to je preventivna metoda, u potpunosti utemeljena na poštivanju ljudskih prava djeteta.

Odgoj utemeljen na povjerenju zasniva se na nepokolebljivoj vjeri u mogućnost odgoja djeteta, kakve god bile poteškoće u koje je zapao.

Vjerovati u mlade znači smatrati svakoga mladog čovjeka, bez obzira na okolnosti u kojima se nalazi, osobom koja skupini može pomoći da raste, a ne njenim teretom.

Uistinu, ako dobro promislimo, mladi čovjek u nevolji uvijek pomaže odgajatelju da napreduje u svom pedagoškom umijeću: on ga sili da se neprestano pita o svom pristupu i da se angažira.

2. PEDAGOGIJA NADE

Valja poslušati i nastojati primijetiti gesto koje je don Bosco prenio svojim učenicima: »Salezijanac se nikad ne žali na vrijeme u kojemu živi.«

Vrijeme nije nešto zbog čega valja mrmljati i jadati se. Naprotiv, vrijeme je prigoda da se mladima pomogne kako bi upotrijebili sve mogućnosti za napredovanje prema pravednijem, bratskijem i miroljubivijem svijetu.

U svijetu u kojemu živimo osobito je važno poučiti dijete i adolescenta da se nauči diviti ljepoti i napretku. Jasno, valja ih upozoriti i na moguća zastranjenja u pogrešnoj uporabi napretka. Međutim, valja paziti da upozoravanje ne zapriječi sposobnost divljenja prema onomu što je očito.

»Više buke stvara stablo koje pada nego prašuma koja raste«, kaže afrička poslovice. Vrijeme je, radi sreće naše mladeži, da ih prestanemo mučiti bukom stabala koja padaju, o čemu mediji naširoko izvještavaju, nego da ih otvaramo za ljepotu onoga što nastaje i raste.

Ta briga za proces nastajanja obilježava don Boscov pogled prema mladima. Povijest sjemena kojemu je namijenjeno da postane veliko stablo, nesumnjivo je najljepša prisposoba o odgoju.

Postoje tri kategorije muškaraca i žena u usporedbi sa sjemenom. Prije svega, ne-

tko u sjemenu ne vidi ništa drugo nego sjeme (ograničena perspektiva!). Zatim, postoje oni koji videći sjeme ne čine ništa drugo doli sanjare o stablu (međutim, ti veliki idealisti, sanjareći, zapadaju u veliku opasnost da unište sjeme). Postoje napokon i oni koji vide određenu vezu između sjemena i stabla. Oni onda brinu i o tlu.

Odgajati po don Boscovu uzoru znači ponuditi najbolje tlo kako bi se djetetu omogućilo da se ukorijeni u obiteljskoj, društvenoj, kulturalnoj baštini te tako uz pomoć izrasti u nešto novo.

Radost je ta koja, prema don Boscu, najbolje označava neko tlo. Velik dio odgojnoga umijeća sastoji se u tome da odgajatelj zna oko sebe uspostaviti ozračje mira i radosne smirenosti. Ta radost nužna je za razvoj djeteta. Žalost djetinjstvo je naša osuda. Radost je bitna sastavnica salezijanskog odgojnog ozračja. Pa ipak, sve je manje riječ o osvajanju (ništa ne zvuči lažnije od ponašanja onih koji su radosni po dužnosti) a sve više o plodu: radost je uvijek obilna kod onih koji žive u istini i u ljubavi.

Jedini način poštivanja prava djeteta na rast jest vidjeti u mladom čovjeku dijete koje je pozvano da postane odrastao čovjek. Tako je i Ivan Bosco promatra svoje mlade. Nije riječ o tome da se mladog čovjeka zauvijek zadrži u djetinjem stanju, a niti da ga se smatra odraslim u minijaturi.

Razvijati projekt koji vodi računa o djetetu, o njegovoj današnjoj stvarnosti i o mogućnostima odrasloga čovjeka sutra, znači s jedne strane »udijeliti mu sigurnost«, a s druge »učiniti ga odgovornim«. Umijeće salezijanskog pedagoga odražava se u zdravu povezivanju tih dviju snažnih poveznica.

Ono zbog čega najviše pate mladi u nevolji jest pomanjkanje sigurnosti! Zar četvrti naših gradova u kojima prevladava

velika nesigurnost nisu četvrti u kojima se mladi osjećaju nesigurnijima u pogledu svoje budućnosti?

Ponuditi sigurnost... znači izraziti bezuvjetno obilježje ljubavnosti koja nas povezuje s mladim čovjekom... To istovremeno znači i biti jamac pravila koja i dalje vrijede, unatoč pokušajima adolescentskih prijestupa...

Ponuditi sigurnost znači napokon pomoći mladom čovjeku da se prisjeti i iskustveno doživi uspjeh.

Drama mnogih mladih ljudi koji napuštaju školu jest u tome što ih ustanova uči samo da se sjećaju neuspjeha, što rađa gubitkom povjerenja u sebe, a gubitak povjerenja u sebe vodi prema novom neuspjehu.

Takav razvoj situacije može se prekinuti jedino tako da se mladom čovjeku pomogne da iskustveno doživi uspjeh. Valja se usredotočiti na umješnost mladog čovjeka, svratiti pozornost na ono što ta mlada osoba zna raditi, pozvati ga da u tome napreduje. Zar možda nije upravo to poruka koju nam je ostavio don Bosco kad nam je pripovijedao o prvom susretu s Bartolomejem Garellijem?

Ohrabriti ali i učiniti odgovornim... jer se jedino pomoću odgovornosti uči postati odgovornim... Mnogi današnji adolescenti pate upravo stoga što nemaju mogućnosti da na bilo koji način budu stvarno odgovorni u društvu, a to je posebice istina za mlade u situacijama društvene isključivosti... Nemojmo se stoga čuditi njihovim stavovima koji se očituju u bijegu! Najveća drama isključivanja je u osjećaju društvene beskorisnosti koji se rađa uslijed isključivanja. Ono što je potrebno najvećem broju mladih nije toliko susret s odraslima koji im nude pomoć, nego susret s odraslima koji su sposobni reći: »Trebam te.« U svojim *nagovorima za laku noć* Ivan Bosco je običavao govoriti svojim mla-

dićima: »Bez vaše pomoći ne bih mogao ništa učiniti.«

Od samog početka njegove odgojne djelatnosti vodila ga je ideja da odraslije mladiće učini odgovornima za mlade.

3. PEDAGOGIJA SAVEZA

U svijetu u kojemu mladi žele živjeti samo sa svojim vršnjacima, a međugeneracijski odnosi su u krizi, don Bosco preporučuje pedagogiju saveza. Nije riječ o tome da se učini nešto *za*, nego *s* mladim čovjekom, kojega se ne promatra samo kao onoga kojemu je upućeno to djelovanje, nego kao partnera u odgojnom postupku. »Trebam vas...« običavao je reći u svojem *nagovoru za laku noć*. To je tajna pedagogije utemeljene na poštivanju prava djeteta.

Kako bi uspostavio takav odnos s mladim čovjekom, odgajatelj nužno mora pronaći uravnoteženi stav. Drugim riječima, mora biti dovoljno blizu odgajaniku da ne bi bio nezainteresiran, ali i dovoljno daleko da ga ne bi smatrao sebi jednakim.

Odgojno umijeće u biti se sastoji u tome da se uspije pronaći ta točka ravnoteže između dobre udaljenosti i dovoljne blizine mladom čovjeku. Međutim, jedna od velikih odgojnih poteškoća – evo zašto to kod don Bosca više sličí umijeću nego znanosti – jest što ta uravnotežena udaljenost i uravnotežena blizina koju valja uspostaviti u odnosu s mladima ovisi o svakom pojedincu.

Prisjetimo se da je ono što je općenito važno na području odgoja, još važnije za one mlade koji imaju neke čuvstvene nedostatke. Prema tome, nije važna nakana nekog postupka, nego kako to shvaća pojedino dijete. To zapravo od odgajatelja zahtijeva veliku razboritost.

Don Bosco je običavao ponavljati svojim odgajateljima: »Nije dovoljno voljeti mlade, važno je da oni osjete da su voljeni.«

Drugim riječima, bitno je i najvažnije djetetovo poimanje.

Don Bosco, taj veliki odgajatelj kojega crkvena tradicija naziva »ocem i učiteljem mladeži«, često se u pučkoj mašti vidi kao akrobat na užetu. Trebalo mi je dosta vremena da shvatim važnost takvog predočivanja. Jasno, to nas podsjeća na razdoblje njegove adolescencije, kad se Ivica igrao kao akrobat radi okupljanja svojih prijatelja. Međutim, u tome ima i nešto simboličnoga: zar i odgojno umijeće nije nešto poput umijeća akrobata na užetu? Znati reći da, ali i znati reći ne; biti dostatno blizu ali i dovoljno daleko, ohrabrivati ali i pomagati da mladi čovjek postane odgovoran. To je uvijek pitanje odgovarajuće uravnoteženosti.

Nužno je sklopiti savez ne samo s pojedinim mladim čovjekom nego i sa skupinom mladih. Doživljavati skupinu ne kao nešto što opterećuje nego kao mogućnost za uspostavljanje procesa socijalizacije.

U radu sa skupinom odgajatelj ponekad teži zamjećivati samo sveukupnost pojedinačnih odnosa, dok je međutim pozvan promicati međusobne interakcije članova skupine.

Ivan Bosco, čovjek neupitnoga glumačkog talenta, znao je postati saveznikom skupine. On skupinu nije promatrao kao nešto što opterećuje nego kao nešto što pomaže razvijati odgovornosti jednih prema drugima. Ovdje posebice mislimo na baštinu *družbica* mladih.

Napokon, riječ je i o uspostavljanju saveza među svim odraslima koji su uključeni u odgoj istoga mladog čovjeka. U posljednjem pismu koje je prije svoje smrti uputio ravnateljima, don Bosco je pokazao veliku brigu za kakvoću veza među članovima odgojne zajednice. Prvo pravo djeteta bez sumnje je povezanost svih odraslih koji s njim koračaju na njegovom putu ras-

ta. Koliko se često može ustanoviti povezanost između razine nasilja nekog djeteta i adolescenta i nepovezanosti odraslih koji ga prate!

ZAKLJUČAK

Završavam riječima Jeana Duvalleta, višegodišnjeg sudruga Abbé Pierra, koji se mladim salezijancima obraća ovim riječima:

»Vi imate raznovrsne ustanove, kolegije, oratorije za mlade, ali imate samo jedno blago: don Boscovu pedagogiju. Ako je potrebno, sve promijenite i izložite opasnosti, to su samo sredstva, ali spasite pedagogiju.

Dvadeset godina rada u odgoju prisiljavaju me da vam kažem: budite odgovorni s tim blagom.

U svijetu u kojemu su odrasli i djeca ras-trgani, oslabljeni, zdrobljeni, klasificirani, psihoanalizirani, u kojemu se djecu i odrasle upotrebljava kao pokusne kuniće i sirovinu, Gospodin vam je povjerio pedagogiju u kojoj pobjeđuje poštivanje dječaka, njegove veličine i krhkosti, njegovoga dostojanstva djeteta Božjega. Čuvajte tu pedagogiju, obnavljajte je, osvježavajte, obogaćujte je modernim otkrićima, prilagođujte svojim dječacima koji su izmučeni onako kako to don Bosco nikad nije vidio... ali, zaboga, sačuvajte je.

Promijenite sve, ako treba izgubite i svoje kuće, zar je to važno?

Međutim, sačuvajte za nas to blago, način na koji je Ivan Bosco volio i spašavao djecu, koji je pohranjen u tisućama srdaca.«